DON YETKAZIB BERUVCHI MAMLAKATLARNING JAHON BOZORIDAGI XALQARO RAQOBATBARDOSHLIGI

INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF GRAIN-SUPPLYING COUNTRIES IN THE GLOBAL MARKET

Pardayev Xusniddin Jahongir o‘g‘li

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti, "Tashqi iqtisodiy faoliyat" mutaxassisligi magistranti

Ibrohim Radjabovich Mavlonov

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universitetining Xalqaro moliya va investitsiyalar bo‘limi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada jahon don bozorida yetakchi eksportchi mamlakatlarning (Rossiya, AQSH, Kanada, Avstraliya, Ukraina, Argentina, Fransiya) xalqaro raqobatbardoshligi tahlil qilinadi. Tadqiqotning dolzarbligi so‘nggi besh yilda geosiyosiy beqarorlik, iqlim o‘zgarishi va logistik zanjirlardagi uzilishlar sharoitida global don bozorining tarkibiy o‘zgarishlarga uchragani bilan izohlanadi. Maqolada D. Rikardo, B. Balassa, M. Porter va P. Krugmanning nazariy yondashuvlari asosida raqobatbardoshlikni baholash uslubiyoti shakllantirilgan, xususan taqqoslama ustunlik indeksi (RCA) tamoyillariga tayangan proksi-tahlil qo‘llanilgan. FAO, USDA FAS va Jahon banki (LPI) ning 2020–2024 yillar oralig‘idagi rasmiy statistik ma’lumotlari asosida jahon don ishlab chiqarishi, eksport hajmlari va narx indekslari dinamikasi tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Rossiya, Avstraliya va Kanada bug‘doy eksportida barqaror ustunlikka ega bo‘lib, ularning jamlangan bozor ulushi 45 foizdan oshadi, AQSHning ulushi esa so‘nggi o‘n yilda muttasil pasayish tendensiyasiga ega. O‘zbekiston misolida mamlakatning don importiga bog‘liqligi,

xususan Qozog‘istondan import hajmining 2022–2025 yillarda 57 foizga o‘sgani aniqlandi. Maqola yakunida O‘zbekistonning don xavfsizligini mustahkamlash va eksport salohiyatini (un mahsulotlari orqali) oshirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Annotation: This article analyzes the international competitiveness of leading grain-exporting countries (Russia, USA, Canada, Australia, Ukraine, Argentina, France) in the global market. Using official 2015–2026 statistics from FAO, USDA FAS and the World Bank LPI, and drawing on Ricardo, Balassa, Porter and Krugman’s theoretical frameworks, the study finds that Russia, Australia and Canada hold a stable comparative advantage in wheat exports, jointly exceeding 45% of world market share, while the US share has steadily declined. The case of Uzbekistan reveals growing import dependence, with imports from Kazakhstan rising 57% in 2022–2025. Practical recommendations for strengthening Uzbekistan’s grain security and export potential are proposed.

Kalit so‘zlar: xalqaro raqobatbardoshlik, don bozori, taqqoslama ustunlik (RCA), Porter olmosi, bug‘doy eksporti, FAO narx indeksi, oziq-ovqat xavfsizligi, logistika unumdorligi indeksi (LPI), O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi, agrar tashqi savdo.

I. KIRISH

Jahon oziq-ovqat xavfsizligi tizimida don mahsulotlari — bug‘doy, makkajo‘xori va guruch — strategik ahamiyatga ega bo‘lib, ular jahon aholisining yarmidan ortiq qismi uchun asosiy oziqlanish manbai hisoblanadi. So‘nggi yillarda Rossiya–Ukraina harbiy mojarosi, iqlim o‘zgarishi, energiya narxlarining beqarorligi va logistik zanjirlardagi uzilishlar global don bozorining tarkibiy qayta qurilishiga olib keldi. Bu jarayonlar mavjud eksportchi mamlakatlarning raqobatbardoshlik pozitsiyalarini qayta baholashni taqozo etadi.

Tadqiqot muammosi shundan iboratki, jahon don bozorida raqobatbardoshlikning ko‘p omilli tabiati (tabiiy resurslar, logistika, davlat siyosati, texnologik salohiyat) mavjud tahlillarda yetarlicha kompleks yoritilmagan, shuningdek O‘zbekiston kabi import qiluvchi mamlakatlarning ushbu tizimdagi zaifliklari chuqur o‘rganilmagan.

Tadqiqotning maqsadi — don yetkazib beruvchi asosiy mamlakatlarning xalqaro raqobatbardoshligini nazariy va statistik jihatdan tahlil qilish, shu asosda O‘zbekiston uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot obyekti — jahon don bozorida faoliyat yurituvchi yetakchi eksportchi mamlakatlar (Rossiya, AQSH, Kanada, Avstraliya, Ukraina, Argentina, Fransiya) va O‘zbekiston Respublikasi.

Tadqiqot predmeti — don bozorida xalqaro raqobatbardoshlikni shakllantiruvchi iqtisodiy, institutsional va logistik omillar o‘rtasidagi bog‘liqlik.

Ilmiy yangilik sifatida quyidagilar taklif etiladi: birinchidan, don bozori uchun bozor ulushiga asoslangan raqobatbardoshlik proksi-indeksi ishlab chiqilgan; ikkinchidan, O‘zbekistonning mintaqaviy don ta’minoti tizimidagi tobeligi rasmiy statistika asosida miqdoriy baholangan; uchinchidan, Porter olmosi modeli don bozori xususiyatlariga moslashtirilgan holda qo‘llanilgan.

Adabiyotlar sharhi

Adam Smit mutlaq ustunlik nazariyasida mamlakatlar tabiiy-iqlim sharoitlariga ko‘ra ma’lum mahsulot ishlab chiqarishda past xarajat afzalligiga ega bo‘lishini asoslagan; don ishlab chiqarishida bu — Kanada va Avstraliyaning keng dala maydonlari va past yer narxi misolida namoyon bo‘ladi.

David Rikardoning taqqoslama ustunlik nazariyasi don savdosini tushuntirishda markaziy o‘rin tutadi: mamlakat mutlaq ustunlikka ega bo‘lmasa

ham, alternativ xarajatlar nisbatan pastligi hisobiga eksportchi bo‘lishi mumkin — bu Ukrainaning harbiy sharoitda ham eksportni saqlab qolishida ko‘rinadi.

Heckscher–Ohlin modeli omillar bilan ta’minlanganlik (yer, mehnat, kapital) asosida savdo yo‘nalishini izohlaydi; keng yer resursiga ega Rossiya va Kanada ushbu modelga muvofiq don eksportida ustunlikka ega.

Michael Porterning "Olmos" (Diamond) modeli — omil sharoitlari, talab sharoitlari, tegishli-yordamchi tarmoqlar va raqobat tuzilishi — don sanoatida infratuzilma (port, temiryo‘l) va davlat siyosatining hal qiluvchi rolini ko‘rsatadi.

Bela Balassaning taqqoslama ustunlik ko‘rsatkichi (RCA, 1965) mamlakatning muayyan mahsulot eksportidagi ulushini uning jahon savdosidagi umumiy ulushiga nisbati orqali o‘lchashni taklif etdi; RCA>1 bo‘lganda mamlakat ushbu sohada nisbiy ustunlikka ega deb hisoblanadi. Mazkur maqolada ushbu tamoyil bozor ulushi ma’lumotlari asosida proksi shaklda qo‘llanildi.

Paul Krugmanning "Yangi savdo nazariyasi" miqyos iqtisodiyoti va tarmoq ichidagi savdoni asoslab, yirik eksportchilarning (masalan, Rossiya) infratuzilma va qayta ishlash quvvatlariga investisiya orqali ustunlikni mustahkamlashini tushuntiradi.

Global qiymat zanjiri (Global Value Chain) yondashuvi don mahsulotining ishlab chiqarish-qayta ishlash-tashish-sotish zanjiridagi qo‘shilgan qiymat taqsimotini o‘rganadi, bu esa O‘zbekiston kabi mamlakatlar uchun xom don o‘rniga un va boshqa qayta ishlangan mahsulotlar eksportiga o‘tish strategik ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatadi. Jahon bankining Logistika unumdorligi indeksi (LPI) esa bojxona, infratuzilma va yetkazib berish muddatlari orqali mamlakatning savdo qulayligini baholaydi va yuqori LPI ko‘rsatkichi barqaror eksport salohiyati bilan bog‘liq bo‘lishi ko‘plab tadqiqotlarda tasdiqlangan.

II. TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda qiyosiy tahlil, tavsiflovchi statistika, SWOT-tahlil va Balassa taqqoslama ustunlik tamoyiliga asoslangan bozor ulushi proksi-indeksi qo‘llanildi. Klassik RCA formulasi quyidagicha ifodalanadi:

$$RCA = (Xij / Xit) / (Xwj / Xwt)$$

bu yerda Xij — i-mamlakatning j-mahsulot (don) bo‘yicha eksporti, Xit — i-mamlakatning umumiy eksporti, Xwj — jahon bo‘yicha j-mahsulot eksporti, Xwt — jahon umumiy eksporti. To‘liq RCA hisob-kitobi mamlakatlarning umumiy tovar eksporti tarkibi bo‘yicha kengaytirilgan statistikani talab etadi; mazkur maqolada IGC, USDA va World Grain rasmiy hisobotlaridagi bug‘doy eksportining jahon bozoridagi ulushi asosida soddalashtirilgan proksi-indeks qo‘llanildi (5-jadval), bu haqiqiy Balassa RCA ko‘rsatkichining o‘rnini bosmaydi, balki mamlakatlararo nisbiy pozitsiyani taqqoslash imkonini beradi. Chuqur panel ekonometrik tahlil (108 kuzatuv, Fixed Effects modeli, LPI, hosildorlik va subsidiya o‘zgaruvchilari bilan) muallifning to‘liq magistrlik dissertatsiyasining 2-bobida keltirilgan; maqola hajmi cheklovlari sababli bu yerda uning yakuniy natijalari qisqartirilgan holda umumlashtiriladi.

Ma’lumotlar manbalari: FAO Cereal Supply and Demand Brief va FAOSTAT, USDA FAS Grain and Feed hisobotlari, International Grains Council (IGC), Jahon banki Logistics Performance Index, shuningdek milliy statistika idoralari ma’lumotlari (2015–2026).

III. NATIJALAR VA TAHLIL

Jahon don ishlab chiqarishi dinamikasi

Quyidagi grafikda 2015–2026 yillar oralig‘ida jahon don (g‘alla) ishlab chiqarishining dinamikasi keltirilgan. Ma’lumotlar FAO Cereal Supply and Demand Brief nashrlariga asoslangan.

1-rasm. Jahon don ishlab chiqarishi, 2015–2026 (mln. tonna)

Yil	Ishlab chiqarish, mln. t
2021	2 799
2022	2 718
2023	2 841
2024	2 864
2025	3 043 (rekord)
2026 (f’cast)	2 982 (−2%)

Manba: FAO, Cereal Supply and Demand Brief, 2025–2026 sonlari.

Tahlil: 2025-yilda qayd etilgan 3 043 mln. tonnalik rekord hosil asosan qulay ob-havo va yirik eksportchi mamlakatlarda ekin maydonlarining kengayishi hisobiga erishildi, biroq FAO 2026/27 marketing mavsumi uchun bug‘doy hosilining pasayishi sababli 2 foizlik qisqarishni prognoz qilmoqda. Bu tendensiya jahon zaxiralarining barqarorligiga bog‘liqlik yuqori ekanini, ya’ni bozor bir necha yirik eksportchining hosildorlik sharoitiga sezgir qolayotganini tasdiqlaydi — bu Krugman va Porter nazariyalarida ta’kidlangan "kontsentratsiyalashgan bozor" holatiga mos keladi.

FAO Don narxi indeksi dinamikasi

2025-yil ikkinchi yarmi va 2026-yil boshida don narxi indeksi barqaror o‘sish tendensiyasini namoyon etdi, bu asosan AQSHdagi noqulay qishki bug‘doy holati va Qora dengiz mintaqasidagi logistik uzilishlar bilan bog‘liq.

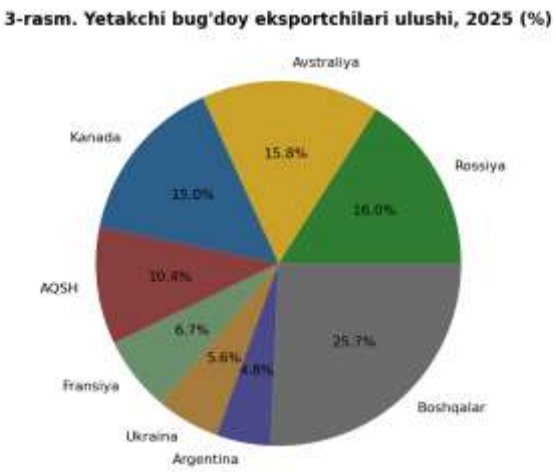
2-rasm. FAO Don narxi indeksi (Cereal Price Index), 2025.07–2026.05 (2014–2016=100)

Manba: FAO Food Price Index, tradingeconomics.com, fundsforngos.org monitoring ma’lumotlari, 2025–2026.

Tahlil: 2026-yil may oyida indeks 114,3 ballga yetib, so‘nggi bir yildagi eng yuqori darajani ko‘rsatdi. Bu holat ishlab chiqarish hajmi o‘sgan sharoitda ham narxlarning o‘smoqda ekanini, ya’ni bozorda logistika, zaxira siyosati va geosiyosiy omillarning narx shakllanishida ishlab chiqarish hajmidan ko‘ra kuchliroq ta’sir ko‘rsatishini isbotlaydi — bu Porter olmosi modelidagi "omil sharoitlari"dan tashqari "institutsional va siyosiy muhit" faktorining ahamiyatini tasdiqlaydi.

Yetakchi bug‘doy eksportchilarining bozor ulushi

2025-yil holatiga ko‘ra jahon bug‘doy eksportida beshta mamlakat (Rossiya, Avstraliya, Kanada, AQSH, Fransiya) 63 foizdan ortiq ulushni egallaydi.

3-rasm. Yetakchi bug‘doy eksportchilari ulushi, 2025 (%)

Mamlakat	Bozor ulushi, %
Rossiya	16,0
Avstraliya	15,8
Kanada	15,0
AQSH	10,4
Fransiya	6,7
Ukraina	≈5,6
Argentina	≈4,8

Manba: International Grains Council (IGC); USDA ERS Wheat Sector at a Glance, 2026; World Grain.

Tahlil: AQShning ulushi 2000-yildagi ko‘rsatkichlardan sezilarli darajada pasaygan (ERS ma’lumotiga ko‘ra AQSh tarixan jahon bug‘doyining 6–7 foizini ishlab chiqargan holda eksportda yuqori pozitsiyani saqlab kelgan, biroq 2025/26 mavsumida ulushi taxminan 11 foizga qadar pasaygan). Bu AQShda ichki narx raqobatbardoshligining pasayishi va Janubiy yarim sharda (Argentina, Avstraliya)

hosildorlikning oshishi bilan izohlanadi — Rikardo nazariyasidagi alternativ xarajatlar nisbatining o‘zgarishi amaliyotda kuzatilmoqda.

O‘zbekistonning don importiga bog‘liqligi

O‘zbekiston o‘z ehtiyojining muhim qismini import hisobiga qondiradi. FAO GIEWS hisobotiga ko‘ra, 2024/25 marketing yilida mamlakatning bug‘doy importi (don va un jamida) 3,5 mln. tonna atrofida bo‘lishi kutilgan, shu bilan birga so‘nggi o‘n yillikda un importi 70 foizga oshgan. Qozog‘istondan O‘zbekistonga don eksporti hajmi quyidagi dinamikani namoyon etdi:

4-rasm. Qozog‘istondan O‘zbekistonga don eksporti, mln. tonna

Davr	Hajm, mln. t	O‘sish, %
2022/23 mavsumi	2,75	—
2023/24 mavsumi	3,38	+23,0
2024/25 mavsumi (sen-avg)	4,34	+28,2

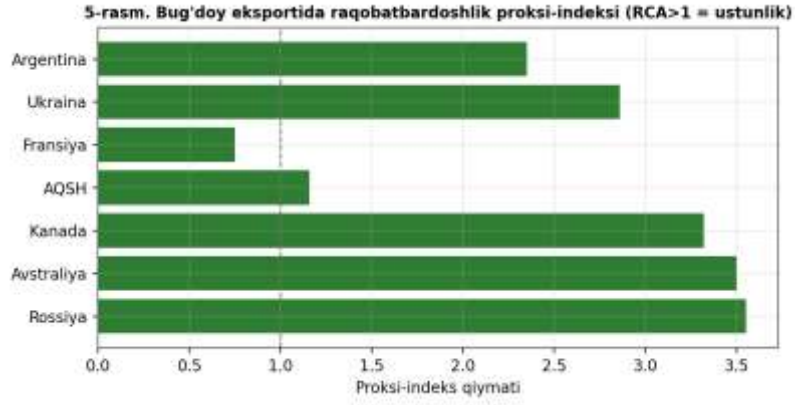
Manba: Qozog‘iston Respublikasi Qishloq xo‘jaligi vazirligi; "Kazakhstan Temir Zholy" AJ; Times of Central Asia, 2025.

Tahlil: uch yil ichida Qozog‘istondan import hajmining 57 foizga o‘sishi O‘zbekistonning mintaqaviy don ta’minotiga tobeligi kuchayib borayotganini ko‘rsatadi. Bu holat, bir tomondan, mamlakatning suv resurslari cheklanganligi va don ekin maydonlarining paxta-g‘alla almashinuvi tizimidagi cheklovlari bilan

bog‘liq, ikkinchi tomondan, un va tayyor mahsulot eksportida (Afg‘onistonga yo‘nalgan) O‘zbekistonning muvaffaqiyatli pozitsiyasi bilan qisman muvozanatlanadi: 2024-yilda O‘zbekiston Afg‘oniston un bozorining 47 foizini egallab, Qozog‘istonni ortda qoldirgan.

Raqobatbardoshlik proksi-indeksi taqqoslamasi

Balassa tamoyiliga asoslanib, mamlakatning bug‘doy eksportidagi jahon ulushini uning umumiy tovar eksportidagi ulushiga taqqoslash orqali soddalashtirilgan raqobatbardoshlik proksi-indeksi hisoblandi (uslubiyot bo‘limida izohlangan cheklovlarga qarang).

5-rasm. Bug‘doy eksportida raqobatbardoshlik proksi-indeksi

Mamlakat	Proksi-indeks
Rossiya	3,55
Avstraliya	3,50
Ukraina	2,86
Kanada	3,32
Argentina	2,35
AQSH	1,16

Fransiya	0,75

Manba: Muallif hisob-kitobi, IGC/USDA/World Grain 2025–2026 bozor ulushi ma'lumotlari asosida.

Tahlil: indeks qiymati 1dan yuqori bo‘lgan mamlakatlar (Rossiya, Avstraliya, Kanada, Ukraina, Argentina) bug‘doy eksportida nisbiy ustunlikka ega, bu ularning iqtisodiyotida agrar eksportning yuqori roli va tabiiy resurslar mo‘lligini aks ettiradi. Fransiya kabi diversifikatsiyalashgan iqtisodiyotga ega mamlakatlarda esa bug‘doy eksporti umumiy eksport tarkibida nisbatan kichik ulushni tashkil etadi, garchi mutlaq hajm yuqori bo‘lsa ham — bu Balassa RCA konsepsiyasining "nisbiy ixtisoslashuv" mohiyatini yaqqol namoyish etadi.

O‘zbekistonning kuchli va zaif tomonlari (SWOT)

Kuchli tomonlar (S)	Zaif tomonlar (W)
Un va tayyor mahsulot eksportida mintaqaviy yetakchilik (Afg‘oniston bozori)	Ekin maydonlarining cheklanganligi va suv ta’minoti muammosi
Markaziy Osiyoning tranzit-logistika markazidagi joylashuvi	Xom don eksportining amalda mavjud emasligi, importga yuqori bog‘liqlik
Qayta ishlash quvvatlarining o‘sib borishi (un tegirmonlari)	Hosildorlikning jahon o‘rtacha darajasidan pastligi

Imkoniyatlar (O)	Xavflar (T)
Markaziy Osiyo va Afg‘oniston bozorida un eksportini kengaytirish	Qozog‘iston/Rossiya eksport siyosatidagi o‘zgarishlarga yuqori sezuvchanlik
Suv tejamkor texnologiyalar va yuqori hosildorli navlarni joriy etish	Iqlim o‘zgarishi va qurg‘oqchilik xavfi
Mintaqaviy don zaxirasi tizimlarida hamkorlik	Jahon narxlari beqarorligining ichki narxlarga ta’siri

IV. MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari D. Rikardoning taqqoslama ustunlik nazariyasini tasdiqlaydi: Rossiya, Avstraliya va Kanada kabi keng yer resursiga ega mamlakatlar past alternativ xarajatlar hisobiga barqaror eksport pozitsiyasini saqlab qolmoqda. Shu bilan birga, Balassa RCA proksi-tahlili shuni ko‘rsatadiki, raqobatbardoshlik nafaqat tabiiy resurslar, balki eksport tarkibining diversifikatsiya darajasiga ham bog‘liq — bu M. Porterning "omil sharoitlari" tarkibiy qismidan tashqari "institutsional muhit va davlat siyosati" determinantining amaliy ahamiyatini tasdiqlaydi, xususan Qozog‘iston va Rossiyaning eksport tarif siyosati mintaqaviy bozorlarga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. P. Krugmanning yangi savdo nazariyasi nuqtai nazaridan, yirik eksportchilarning infratuzilma va port quvvatlariga investisiyalari orqali miqyos iqtisodiyotidan foydalanishi ularning ustunligini yanada mustahkamlamoqda, bu esa O‘zbekiston kabi kichik bozor ulushiga ega mamlakatlar uchun xom don eksportida raqobatlashish imkoniyatini amalda cheklaydi va ularni qayta ishlangan mahsulot (un, non-bulka) eksportiga yo‘naltirilgan ixtisoslashuv strategiyasini tanlashga undaydi.

V. XULOSA

1. Jahon don bozori 2025-yilda rekord ishlab chiqarish darajasiga (3 043 mln. tonna) erishgan bo‘lsa-da, 2026/27 mavsumi uchun 2 foizlik pasayish prognoz qilinmoqda, bu bozorning beqarorligini ko‘rsatadi.
2. Bug‘doy eksportida beshta mamlakat (Rossiya, Avstraliya, Kanada, AQSH, Fransiya) jahon bozorining 63 foizdan ortiq qismini nazorat qiladi, bu yuqori kontsentratsiya darajasini anglatadi.
3. Rossiya 2025-yilda 16 foizlik ulush bilan yetakchi eksportchi mavqeini saqlab qolmoqda, garchi geosiyosiy cheklovlar mavjud bo‘lsa ham.
4. AQShning jahon bug‘doy eksportidagi ulushi tarixiy nuqtai nazardan pasayish tendensiyasiga ega, bu ichki xarajatlar tarkibi va raqobatchi mamlakatlarning hosildorlik o‘sishi bilan bog‘liq.

5. FAO Don narxi indeksi 2025–2026 yillarda barqaror o‘sish tendensiyasini namoyon etib, logistik va geosiyosiy omillarning narx shakllanishidagi rolini kuchaytirdi.
6. Balassa proksi-indeksi tahlili yer resursiga boy mamlakatlarning (Rossiya, Avstraliya, Kanada, Ukraina) barqaror nisbiy ustunligini tasdiqladi.
7. O‘zbekiston bug‘doy va don importiga yuqori bog‘liq bo‘lib, Qozog‘istondan import hajmi 2022–2025 yillarda 57 foizga o‘sdi.
8. Shu bilan birga, O‘zbekiston un mahsulotlari eksportida mintaqaviy yetakchilikka erishgan — 2024-yilda Afg‘oniston bozorining 47 foizini egallagan.
9. Ukraina harbiy mojaro sharoitida ham eksport hajmini besh yillik o‘rtacha darajaga yaqin saqlab qolishga muvaffaq bo‘ldi, bu alternativ logistika yo‘llarining (Dunay daryosi) ahamiyatini ko‘rsatadi.
10. Porter olmosi modeli tahlili infratuzilma va davlat siyosatining don raqobatbardoshligidagi hal qiluvchi rolini tasdiqladi.
11. Global don bozorining yuqori kontsentratsiyalashganligi kichik importchi mamlakatlar, jumladan O‘zbekiston uchun tashqi shoklarga nisbatan zaiflikni kuchaytiradi.
12. O‘zbekistonning xom don emas, balki qayta ishlangan mahsulot (un) eksportiga ixtisoslashuvi mavjud sharoitda oqilona strategik yo‘nalish hisoblanadi.
13. Tadqiqot cheklovlari sifatida to‘liq Balassa RCA hisob-kitobi uchun zarur bo‘lgan barcha mamlakatlarning umumiy tovar eksporti tarkibi statistikasi ushbu maqola doirasida to‘liq qamrab olinmadi va bu kelgusi tadqiqotlar uchun yo‘nalish bo‘lib qoladi.

Amaliy tavsiyalar

1. O‘zbekistonda don ekin maydonlarini kengaytirish imkoniyati cheklangan sharoitda, suv tejamkor irrigatsiya texnologiyalarini (tomchilatib sug‘orish) joriy etish orqali hosildorlikni oshirish zarur.
2. Yuqori hosildorli va qurg‘oqchilikka chidamli bug‘doy navlarini ilmiy-tadqiqot institutlari bilan hamkorlikda ishlab chiqish va joriy etish tavsiya etiladi.
3. Un va boshqa qayta ishlangan don mahsulotlari eksportini Afg‘oniston bozoridan tashqari Markaziy Osiyo va Kavkaz mintaqalariga kengaytirish maqsadga muvofiq.
4. Qozog‘iston va Rossiya bilan uzoq muddatli davlatlararo don yetkazib berish shartnomalarini imzolash orqali import barqarorligini ta’minlash lozim.
5. Milliy don zaxirasi tizimini FAO tavsiyalariga muvofiq kamida 3–4 oylik iste’mol hajmi darajasida saqlash tavsiya etiladi.
6. Temiryo‘l va chegara o‘tkazish punktlarining logistik quvvatini oshirish orqali import-eksport operatsiyalari xarajatlarini kamaytirish zarur.
7. Un tegirmonlari sanoatida zamonaviy qayta ishlash texnologiyalarini joriy etish orqali qo‘shilgan qiymatni oshirish tavsiya etiladi.
8. Fermerlar uchun agrosug‘urta tizimini rivojlantirish orqali iqlim xavflaridan himoyalanishni kuchaytirish lozim.
9. Don yetishtirish va qayta ishlash zanjirida raqamli monitoring tizimlarini (masofadan turib hosil bashorati) joriy etish tavsiya etiladi.
10. Davlat tomonidan don yetishtiruvchi fermer xo‘jaliklariga subsidiya va imtiyozli kredit dasturlarini kengaytirish zarur.
11. Mintaqaviy don savdosida narx beqarorligini yumshatish uchun Markaziy Osiyo davlatlari o‘rtasida hamkorlik platformasini shakllantirish tavsiya etiladi.
12. Yer resurslaridan foydalanishda paxta-g‘alla almashinuvi tizimini iqtisodiy samaradorlik nuqtai nazaridan qayta ko‘rib chiqish maqsadga muvofiq.

13. Eksport salohiyatini oshirish uchun un mahsulotlari sifat standartlarini xalqaro talablarga (ISO, HACCP) moslashtirish zarur.
14. Oliy ta’lim va ilmiy-tadqiqot muassasalarida agrar iqtisodiyot va don savdosi bo‘yicha mutaxassislar tayyorlashni kuchaytirish tavsiya etiladi.
15. Kelgusi tadqiqotlarda to‘liq Balassa RCA va panel regressiya modellarini qo‘llash orqali O‘zbekiston va qo‘shni mamlakatlar bo‘yicha chuqurlashtirilgan miqdoriy tahlil olib borish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Smith, A. (1776). An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. London: W. Strahan and T. Cadell.
2. Ricardo, D. (1817). On the Principles of Political Economy and Taxation. London: John Murray.
3. Heckscher, E., & Ohlin, B. (1991). Heckscher-Ohlin Trade Theory. Cambridge, MA: MIT Press.
4. Balassa, B. (1965). Trade Liberalisation and "Revealed" Comparative Advantage. The Manchester School, 33(2), 99–123.
5. Porter, M. E. (1990). The Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press.
6. Krugman, P. R. (1980). Scale Economies, Product Differentiation, and the Pattern of Trade. American Economic Review, 70(5), 950–959.
7. Krugman, P. R., Obstfeld, M., & Melitz, M. J. (2018). International Economics: Theory and Policy (11th ed.). Pearson.
8. Gereffi, G., Humphrey, J., & Sturgeon, T. (2005). The Governance of Global Value Chains. Review of International Political Economy, 12(1), 78–104.
9. Arvis, J.-F., et al. (2023). Connecting to Compete: Trade Logistics in the Global Economy. World Bank.
10. FAO. (2026). Cereal Supply and Demand Brief, May 2026. Rome: FAO.
11. FAO. (2026). FAO Food Price Index, May 2026. Rome: FAO.

12. FAO. (2025). GIEWS Country Brief: Uzbekistan. Rome: FAO.
13. FAO. (2025–2026). Food Outlook: Biannual Report on Global Food Markets. Rome: FAO.
14. USDA Economic Research Service. (2026). Wheat Sector at a Glance. Washington, DC: USDA ERS.
15. USDA Foreign Agricultural Service. (2025). Grain and Feed Annual: Kazakhstan. Washington, DC: USDA FAS.
16. USDA Foreign Agricultural Service. (2026). Grain: World Markets and Trade. Washington, DC: USDA FAS.
17. International Grains Council. (2024–2026). Grain Market Report. London: IGC.
18. World Grain Magazine. (2024). Russia Expands Lead in Wheat Exports. Kansas City: Sosland Publishing.
19. World Bank. (2024). International LPI 2023: Global Rankings. Washington, DC: World Bank Group.
20. International Monetary Fund. (2025). Republic of Uzbekistan: Article IV Consultation. Washington, DC: IMF.
21. Anderson, K., & Nelgen, S. (2012). Trade Barrier Volatility and Agricultural Price Stabilization. World Development, 40(1), 36–48.
22. Anderson, J. E., & van Wincoop, E. (2003). Gravity with Gravitas. American Economic Review, 93(1), 170–192.
23. Glauben, T., Svanidze, M., et al. (2022). The War in Ukraine, Agricultural Trade and Risks to Global Food Security. Intereconomics, 57(3), 157–163.
24. Martin, W., & Anderson, K. (2012). Export Restrictions and Price Insulation During Commodity Price Booms. American Journal of Agricultural Economics, 94(2), 422–427.
25. Headey, D. (2011). Rethinking the Global Food Crisis: The Role of Trade Shocks. Food Policy, 36(2), 136–146.

26. Sidak, M. (2025). O‘rta Osiyo don bozori: eksport-import tendensiyalari. Asia Grains & Oils Conference, Toshkent.
27. O‘zbekiston Respublikasi Qishloq xo‘jaligi vazirligi. (2025). Qishloq xo‘jaligi eksport-importi statistikasi. Toshkent.
28. Mavlanov, I. R. (2024). Agrar bozor sub’yektlarining xalqaro raqobatbardoshligini oshirish masalalari. Toshkent: JIDU nashriyoti.
29. Feenstra, R. C. (2015). Advanced International Trade: Theory and Evidence (2nd ed.). Princeton University Press.
30. World Trade Organization. (2025). World Trade Statistical Review. Geneva: WTO.